

İDLİB'İ BEKLEYEN YENİ FELAKET: KOVİD-19

“

Moskova mutabakatı ile sıcak çatışma ortamı büyük oranda azalmış olsa da tüm dünyada hızlı bir şekilde yayılmaya başlayan koronavirüs salgını (Kovid-19) İdlib'de yeni bir insani krize yol açma potansiyeli taşımaktadır.

”

Hamza Haşıl

Araştırma Asistanı, ORSAM

Suriye rejimi ve Rusya'nın 2019 yılının başından itibaren İdlib'e yönelik hava saldırılarının Mayıs 2019'da kara saldırıları ile eş zamanlı yapılmaya başlanması neticesinde bölgede büyük bir insansızlaştırma projesi başlatılmıştır. İdlib'in güneyi aralıksız şekilde vurularak sivil halkın Türkiye sınırına doğru göç etmek zorunda bırakılması, rejim ve Rusya'nın bölgedeki stratejik amaçlarından biri olmuştur. Bu doğrultuda; yollar, su ve elektrik tesisatları, okullar, camiler, pazar yerleri, fırınlar ve en önemlisi de hastaneler sistematik bir şekilde vurularak bölgede sosyal hayatın sürdürülmesine olanak sağlayacak

her türlü yapı yok edilmeye başlanmıştır. Saldırıları sonrasında 3,5 milyondan fazla bir nüfusa ev sahipliği yapan İdlib'in M-4 otoyolunun kuzeyi ile M-5 otoyolunun batısına kadar olan alanın rejim kontrolüne geçmeye başlaması kitlesel bir hareketlenmeye yol açmıştır. Bu hareketlenme sonucunda, Türkiye sınırına göç eden yaklaşık 1,5 milyon sivil, evsiz kalarak kamplarda veya kendi imkânları ile kurdukları çadırlarda yaşamak zorunda kalmıştır. Bölgedeki insani trajedinin önüne geçebilmek için 5 Mart 2020'de Türkiye ve Rusya arasında yapılan Moskova mutabakatı ile sıcak çatışma ortamı büyük oranda azalmış olsa da tüm dünyada hızlı bir şekilde yayılmaya başlayan koronavirüs salgını (Kovid-19) İdlib'de yeni bir insani krize yol açma potansiyeli taşımaktadır. Yaşanması muhtemel bu kriz, İdlib'de büyük bir insani yıkıma yol açmanın yanında Türkiye başta olmak üzere birçok ülkeyi de etkileme olasılığına sahiptir.

Tahrip Edilen Sağlık Altyapısı

Suriye'deki sağlık altyapısı, şiddetli çatışmalar ve hedef gözetmeksizin

yapılan saldırılar sonucunda büyük hasar görmüştür. Sadece Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 2016 ile 2019 yılları arasında Suriye'deki hastanelere 494 saldırı yapıldığı tespit edilmiştir. Bu saldırıların 300'den fazlası İdlib'e yönelik gerçekleştirilmiştir. Rejim'in İdlib'de kara saldırılarına başladığı

Mayıs 2019'dan itibaren bölgedeki sağlık merkezleri rejimin hava saldırılarına daha fazla maruz kalmaya başlamıştır. DSÖ'nün verilerine göre 2019 yılı içinde çoğunluğu İdlib'deki sağlık merkezleri olmak üzere her dört günde Suriye'de bir sağlık merkezi saldırıya uğramıştır. 2020 yılı başlangıcın-

dan itibaren ise sadece İdlib'de en az 67 sağlık merkezi rejimin hava saldırılarına maruz kalmıştır. Dolayısıyla, Türkiye ile Rusya arasında 5 Mart 2020'de yapılan Moskova Mutabakatı'na kadar rejimin İdlib'deki sağlık merkezlerine yönelik hava saldırılarının devam ettiği söylenebilir.

“Salgının yayılmasını yavaşlatacak veya engelleyecek hijyen koşullarının ve sosyal mesafe kurallarının sağlandığı bir ortam söz konusu olmadığı gibi vaka tespiti için yeterli tıbbi ekipman da mevcut değildir.

”

Kamplarda veya münferit çadırlarda kalabalık aileler halinde yaşamak zorunda kalan insanlar doğal olarak her türlü hijyen şartından uzak kalmıştır. Rejimin aralıksız saldırıları sonucunda su ve elektrik altyapısının da büyük oranda hasar görmesi, İdlib'deki sağlık şartlarını daha da zorlaştıran bir diğer etken olmuştur.

Hastanelerin sistematik bir şekilde saldırıya uğramasına ek olarak, İdlib'in güneyinin rejim kontrolüne geçmesi sonucunda buradaki sivil halk, yerlerini terk ederek kuzeye göç etmek zorunda kalmıştır. Bu durum İdlib'deki sağlık sisteminin büyük oranda hasar görmesine yol açmıştır. Kamplarda veya münferit çadırlarda kalabalık aileler halinde yaşamak zorunda kalan insanlar doğal olarak her türlü hijyen şartından uzak kalmıştır. Rejimin aralıksız saldırıları sonucunda su ve elektrik altyapısının da büyük oranda hasar görmesi, İdlib'deki sağlık şartlarını daha da zorlaştıran bir diğer etken olmuştur. Sağlık altyapısının zayıflığına insanların olumsuz şartlarda yaşama zorunluluğu da eklenince İdlib'de sağlık hizmetine gereksinim duyan insan sayısı katlanarak artarken, bu hizmeti karşılayacak sağlık merkezlerinin sayıları ise ters orantılı olarak azalmıştır. Moskova Mutabakatı ile kısmi olarak rejim saldırılarının önüne geçilmiş olursa da

mutabakatın kırılma yapısı ileriki dönemlerde bölgede farklı senaryoların oluşmasına yol açabilir. Bunun yanı sıra, İdlib'deki mevcut sağlık altyapısı şu anki nüfusun ihtiyaçlarını görmekten çok uzaktır. Özellikle koronavirüs salgını ile mücadelede İdlib'in içinde bulunduğu tablodan iyimser bir şekilde bahsetmek pek mümkün değildir. Öyle ki, salgının yayılmasını yavaşlatacak veya engelleyecek hijyen koşullarının ve sosyal mesafe kurallarının sağlandığı bir ortam söz konusu olmadığı gibi vaka tespiti için yeterli tıbbi ekipman da mevcut değildir. Tüm bunların ötesinde, tespit edilmesi muhtemel pozitif vakalar için uygun tedavi şartlarından bahsetmek olası görünmemektedir.

Koronavirüse Karşı Alınan Önlemler

Koronavirüs salgını ile mücadele edebilmek için İdlib'deki mevcut imkânlar son derece kısıtlıdır. Rejim saldırılarından geriye kalan hastanelerde koronavirüs tanısı konulacak hastaları tedavi etmeye elverişli 400 civarında yatak mevcuttur; ancak bu yatakların sadece 20 tanesinde solunum cihazı bulunmaktadır. Ayrıca tüm bu yataklar, çeşitli ağır hastalığı olan hastalar tarafından mevcut durumda kullanılmaktadır. Ayrıca İdlib'deki tek virüs tespit merkezi olan Muhammed Şahim Mekki Sağlık Merkezi'nde sadece bir tane koronavirüs test cihazı bulunmakta ve bu bu cihazın günlük test kapasitesi 10 civarındadır. Benzer şekilde vaka tespiti için gerekli test kitleri de ihtiyacın çok altındadır.

DSÖ tarafından Mart 2020'den itibaren İdlib'deki sağlık merkezlerine bağışlanan test kitleri sadece 900 adettir ve Nisan 2020 sonuna kadar 5 bin test kitinin daha bağışlanacağı açıklanmıştır. Fakat İdlib'de 3,5 milyon civarında insanın yaşadığı göz önünde bulundurulduğunda mevcut bağışların Covid-19 salgını ile mücadelede ne kadar yetersiz kalacağı açık şekilde görülmektedir.

Koronavirüs ile mücadelede tıbbi şartların yetersizliğinin farkında olan İdlib'deki karar alıcılar, salgının yayılmadan engellenmesi noktasında yoğun çaba göstermeye başlamışlardır. İlk olarak, Covid-19 ile mücadele ekibi kurularak acil durum planı ortaya konulmuştur. Bu ekip salgına karşı alınacak önlemleri belirleyerek karar alıcıların da yardımıyla söz konusu önlemleri hayata geçirmeye başlamıştır. Özellikle, solunum cihazı bulunan yirmi yoğun bakım ünitesinin koronavirüs tespiti pozitif çıkacak hastalar için ayrılması kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte bu yataklardaki mevcut hastaların durumunun ne olacağı belirsizliğini korumaktadır. Şüpheli vakaların izolasyonu için karantina merkezleri kurulmaya başlanmış ve halkın koronavirüs salgını hakkında bilinçlendirilmesi için kampanyalar başlatılmıştır. Ayrıca, Suriye rejimi bölgesinde olduğu gibi okullar tatil edilirken, camiler ise geçici olarak ibadete kapatılmıştır. Bunlara ek olarak, sivil toplum kuruluşlarının da desteği ile cadde ve sokaklarda dezenfeksiyon çalışmaları yürütülmektedir.

“

Salgının İdlib’de başladığı; ancak mevcut şartlar sebebiyle henüz tespit edilemediği varsayımı üzerinden hareket etmek, bölgede alınacak önlemler açısından daha sağlıklı bir yaklaşım olacaktır. İdlib’de salgının belirgin şekilde yaygınlaşması sadece İdlib için değil, bölge ülkeleri açısından da olumsuz sonuçlar doğurabilecektir.

”

İdlib’deki Krizin Diğer Ülkelere Etkisi

Kovid-19 salgınının İdlib’de görülmeye başlamasını uzak bir ihtimal olarak değerlendirmek mümkün değildir. Şu ana kadar, İdlib Muhammed Şahim Mekki Sağlık Merkezi’nde sonuçlandırılan testler ile İdlib’de çeşitli sağlık merkezlerinde uygulanıp Türkiye’de sonuç-

ları alınan testlerin negatif çıkmış olması, salgının İdlib’de yaygınlaşmaya başlamadığı anlamına gelmemektedir. İdlib’deki sağlık alt yapısının büyük oranda çökmüş olmasını koronavirüs ile ilgili güvenilir sonuçlara ulaşılmasının önündeki en büyük engel olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla, salgının İdlib’de başladığı; ancak mevcut şartlar sebebiyle henüz tespit edilemediği varsayımı üzerinden hareket etmek, bölgede alınacak önlemler açısından daha sağlıklı bir yaklaşım olacaktır. İdlib’de salgının belirgin şekilde yaygınlaşması sadece İdlib için değil, bölge ülkeleri açısından da olumsuz sonuçlar doğurabilecektir. Başta Türkiye olmak üzere, bölgede askeri varlığı bulunan Rusya, İran ve Lübnan’ı Kovid-19 pandemisinden etkilenmesi muhtemel ülkeler olarak göstermek mümkündür. Türkiye’nin İdlib’deki gözlem noktaları ve askeri noktalarındaki 10 binden fazla olduğu düşünülen askeri varlığı, İdlib’deki

olası bir salgından etkilenebilir. Ayrıca, bölgeye askeri olarak angaje olmuş olan rejim askerleri de İdlib’deki olası bir salgından etkilenmesi beklenen gruplar arasındadır.

İdlib’de birçok uluslararası yardım kuruluşunun faaliyet gösterdiğini belirtmek gerekmektedir. Birçok farklı ülkenin vatandaşları olan bu yardım kuruluşlarının personelleri, İdlib’deki olası bir koronavirüs salgınından etkilenebilecekleri gibi geri dönmeleri durumunda bu salgını ülkelerine de taşıyabilirler. Koronavirüs ile ilgili belirsizliklerin tüm dünyada devam ettiği bu süreçte İdlib’deki potansiyel tehdidin tüm ülkeler tarafından şimdiden dikkate alınması mevcut krizin yeni bir boyut kazanmaması açısından önemlidir. Bahar Kalkanı Harekâtı ve Moskova Mutabakatı sonucunda İdlib’deki sıcak çatışma ortamının büyük oranda sona ermesi ile Türkiye’ye geçmek isteyen göçmen sayısında belli bir azalma olmuşsa da koronavirüs salgınının İdlib’de yayılmaya başlaması durumunda Türkiye’ye yönelik yeni bir göç dalgası ortaya çıkabilir. Bu yöndeki bir göç dalgasının, daha öncekilerden farklı bir etki yaratması ihtimaller dahilindedir. Diğer bir ifadeyle, yeni göç dalgasının etkileri hedef ülkedeki sosyal yapı ile sınırlı kalmayarak sağlık konusu ile ilgili önemli endişeleri de beraberinde getirecektir. Dolayısıyla, İdlib’de ortaya çıkması muhtemel bu salgın, tüm taraflar için felakete dönüşmeden önce kaynağında alınacak tedbirlerle önlenmeye çalışılmalıdır. ■